

MIROSLAV
SLACH

MARIÁŠ S ĎÁBLEM

MARIÁŠ S ĎÁBLEM

Miroslav Slach

Karlovi

*„Myslit je snadné, jednat je těžké, nejtěžší ze všeho je
jednat podle svých myšlenek.“*

J. W. GOETHE

I. VLAK ČÍSLO 503

1.

Kdoví nač pánbůh myslel, když stvořil „nadlidi“.

„Ausweise, bitte. Průkazy prosím,“ trpělivě opakuje.

Konečně se uráčili: „Bitte.“

„Danke.“

Zasalutování, zabouchnutí dvířek a velká čtyřsedadlová mercedeska se rozjíždí do mlhy. Čert aby vzal tu dnešní službu. Postává tu jen zbůhdarma na silnici. Kromě nějakého nacistického pohlavára nejede stejně ani noha. Kdopak se dneska ještě smí vozit autem? Štábní Holan měl nos, že si odskočil do Straškova na pivo. Koukej, kamaráde, ohlídáš to sám, vid'? Je mi nějak nanic od žaludku. Za hodinu tě vystřídám. Jak může pít po ránu pivo, pomyslí si s nechutí a podvědomě sebou trhl na stranu k příkopu. Jen tak tak, že stačil uskočit. Z mlhy se proti němu vyhouply dva motocykly, na nich esesáci v šedo zelených gumácích, automaty přes prsa, a za nimi černá limuzína a dva velké nákladní kamióny pod plachtou. Na chladiči osobního auta je vlaječka Červeného kříže a dvě velké vlajky Červeného kříže zdobí i nákladní vozy. Takové procesí tu už dávno neprojíždělo.

„Halt! Stát prosím!“ Praporčík Hantych zdvihne ruku do výšky a nakloní se k prudce brzdícímu vozu. „Ausweise, bitte! Průkazy prosím!“

Motocykly mizí dávno v mlze, ale auto i oba nákladní vozy klidně stojí na silnici a motory si tiše předou. Kdepak, panstvo nejezdí na dřevo. Nafta, benzín, dokonce snad letecký benzín. Mladý černovlasý praporčík znalecky začichá ve vzduchu a v duchu se zamračí. Budou to asi pěkně vysoká zvířata. „Danke,“ poděkuje jednomu ze tří mužů, který mu podává své papíry. Všichni jsou oblečeni v nenápadném civilu barvy khaki. Přirozeně – válečná kořist, ale my u nás v Čechách tomu říkáme zlodějina, WH – věnoval Hácha, že? Kdyby mi tak mohli číst myšlenky. Řidič je hladce vyholený růžolící mládenec a prohlíží si ho klidným, trpělivým očima. „Kurt Meyer z Vídně,“ čte praporčík v „Kennkartě“. Vídeňáci měli vždycky dost času. I na Hitlera měli dost času. Rakouský rozhlas pořád jen chlácholil, ukolébával. A najednou byl führer v Schönbrunnu a čas se proměnil, jako u nás, v čekání... Jestlipak i vy, Herr Kurt Meyer, aspoň čekáte? Nevím, nevím – v téhle společnosti? Vedle řidiče sedí nějaký nenápadný dlouhán a na zadním sedadle se mračí takový menší pořízek s chaplinovským knírkem a s nápadně úzkými rty. Nejradši by mě asi poslal ke všem čertům. Zato dívka, která sedí po boku toho morouse, jako by ani nepozorovala, že je tu protektorátní četnictvo a že provádí kontrolu dokladů. Vyhlíží okénkem auta ven do mlhy a já nic, my nic, bavte se, jak je libo. Pro mne jste vzduch, vážení. Ale sluší jí to, potvůrce, zatraceně jí to sluší. Má na sobě přepychově jednoduchý plášť z bohatého skotského tvídu, a i když její plné rty

jsou v té ranní dubnové mlze trochu povadlé únavou, má velké, podivně krásné oči; na první pohled se zdají hnědé, ale řasy je dělají černými. Pod lehkým kloboučkem jí splývají na šíji v rozhozených vlnách svítivě zlaté vlasy. Někoho mi, na mou duši, připomínáš! Ale koho? Je to světlovláska typu Jean Harlow, nebo – „kolosal Gretchen“! Ale spíš ta první, myslí si mládenec v uniformě a jeho oči, místo aby prohlížely „Kennkartu“, si zvědavě prohlížejí dívku. Je to jako s uděláním – ani se nepodívá. Četnický praporčík je pro ni asi míň než mlha. No počkej. Jestli nebudeš mít papíry do puntíku v pořádku – „Děkuji,“ vrací roztržitě Kurtu Meyerovi z Vídně jeho průkaz. Nejradši by už požádal o osobní doklady dívku, ale na radě je ještě první sedadlo. „Seien Sie so gut – Buďte tak laskav,“ obrátí se s řemeslnou rutinou k dalšímu cestujícímu.

Vysoký štíhlý muž se lehce usměje a nedbalým pohybem vytáhne z náprsní kapsy elegantní kožené pouzdro, vyjme z něho tenounkou knížku a podává ji praporčíkovi.

Páni! To přece není „Kennkarta“, ale švýcarský pas! Pas na jméno monsieur Paul Durand, pověřenec Mezinárodního červeného kříže ze Ženevy! Zatímco si praporčík Hantych prohlíží tu nevídanou knížku, monsieur Durand se otočí dozadu k světlovlásé dívce a prohodí cizí neznámou řečí několik slov. Snad to mělo být anglicky, nebo jak. Ale co na tom záleží, člověče?! Uvědomuješ si, že držíš v ruce jiný průkaz, než ty věčně protivné „Kennkarty“? Víš, že Švýcaři jsou neutrálové, skoro spojenci, přátelé všech porobených... Ten jejich červený kříž je jistě předzvěstí konce nacistů. Monsieur Durand opět něco prohodí. Pro změnu mluví k tobě, Jirko! Musíš se na něho aspoň usmát,

kamaráde, a rozhodit ruce na znamení, že nerozumíš. „Verzeihen Sie, aber ich verstehe nicht,“ vysouká ze sebe kostrbatou němčinou a mrkne přitom koutkem oka na dívku, co ona všemu říká. Musí přece vědět, v jaké vzácné společnosti cestuje. Kdo ví, není-li i ona sama Švýcarka? Kvůli vám, slečno, by se jeden učil třeba německy.

Ale dívka nic, jen mlčí a dívá se do mlhy. Ani ji pořádně neviděl. Až najednou si nespokojeně poposedne, zavrtí hlavou a prohodí tíše k tomu chlapíkovi s knírkem, který sedí vedle ní: „Co je, Leo? Proč nejedeme? Nemůžeš něco udělat?“

Tak to není Švýcarka, ale Češka? Praporčík si ani nestačí uvědomit, jestli ho to poznání těší, – když vtom zasáhne muž s knírkem. Ale jak zasáhne! Odněkud z kapsy vyloví kus plechu a strčí mu jej pod nos. Fuj, gestapo! A pak promluví nepříjemnou, ale jinak bezvadnou češtinou, s lehkým německým přízvukem: „Nevidíte červený kříž, praporčíku? Kontrolami obtěžujte laskavě Čechy. Kdybyste nám radši řekl, za jak dlouho budeme v Terezíně?“

Vy račte do Terezína? Děkuji za zprávu. A ujišťuji vás, že si ji nenechám pro sebe. Nejraději by mu vrazil pěstí do toho povýšeného gestapáckého obličejce, ale co dělat? – musí odpovědět. Přiloží lehce ruku k štítku čapky: „Za půl hodiny.“

Blahovolné pokývnutí hlavou, omlouvavý úsměv pana Duranda a – jestli se nemýlí – šibalský záblesk v očích blondýnky. Ale snad se mi to jenom zdálo. A už se všechny tři vozy rozjíždějí. Škoda, ani se nedozvěděl jméno té Jean Harlow. Nebo to byla přece jen Gretchen? Praporčík zavrtí hlavou a rázně vykročí k Straškovu. Bude muset štábního vytáhnout od piva. Jinak by tu hlídal do soudného dne. Pak

mu prolétne hlavou vzpomínka na gestapáka s knírkem a na vysokého štíhlého pana Duranda. Mezinárodní výbor Červeného kříže v takové společnosti? Tomu aby čert rozuměl!

„Zvracíte?“

„Ano.“

„Bolí vás žaludek?“

„Ano.“

„Často?“

„Poslední dobou skoro nepřetržitě, pane doktore.“

Mladá světlovlasá lékařka nahlédne do chorobopisu a poznamená tlumeným hlasem: „Laboratorní vyšetření krve ukazuje Weil-Felixovu reakci.“

„Tak přece,“ hvízdne si v mrzutém údivu doktor Vlach a zamne si unaveným pohybem vysoké chlapecké čelo.

„Uprostřed střední Evropy! To je neuvěřitelné.“ Kdy jsem to mluvil s Jirkou? Včera? Předevčím? Praporčík tvrdil, že se to o Malé pevnosti povídá, a oba jsme se utěšovali, že jde jenom o řeči. Bohužel... Obrátí se ke krevnatému obtloustlému muži, který stojí v rohu ordinace u okna, svlečený až po pás, oběma rukama si neohrabaně přidržuje rozepnuté kalhoty a při tom pozoruje vyděšenýma očima ramenatého lékaře.

Jak ti to mám říci, člověče?

„Je to vážné? Proboha, pane doktore! Mám přece děti.“

„Vy jste obchodníkem s hadry, že, pane Nováku?“

„Kupuju po domech staré šatstvo a prádlo.“ Obloustlý vetešník najednou zesmutní. „Ale to víte, pane doktore, kdepak dneska šaty a prádlo – v šestém roce války. Nebýt Terezína, můžu živnost rovnou zavřít.“

„To dostáváte šaty z Malé pevnosti?“

„Kupuju, pane doktore, kupuju.“ A pak, po kratičkém zaváhání, rychle dodává: „Já jsem dobrý Čech.“

Oči doktora Vlacha jako by se chtěly vyhnout jeho úzkostlivému pohledu. „Já vím – kupujete...“

„– šaty nemocných vězňů, zemřelých a popravených ubožáků,“ dopoví lékařka a její mladé růžové rty se roztřesou vzrušením a náhlou nenávisť. „Koupil jste i skvrnitý tyfus, pane! ...“ vydechne prudce a odvrátí se k bílé zasklené skříni, zatím co se jí utlá ramena roztřesou potlačovaným vzlykotem.

„Ale, Marie,“ uklidňuje ji doktor Vlach.

„Skvrnitý tyfus!“ Novák vytřeští oči do prázdna a pak se zhroutí na bílou kovovou stoličku jako hromádka hadrů.

„Seberte se, člověče! Uděláme pro vás všechno, co je v našich silách.“

„Pane doktore...“

„Okamžik. Sestro? Slyšíte?“

Vedle na ambulanci zašelestí kroky. Sestra Vilemína, v bílém řádovém čepci a v dlouhých šedočerných šatech, které nosí většina švýcarských řádů nemocničních sester, – (já už si asi nikdy

nezapamatuji, jak se ten „jejich“ řád jmenuje), – vstoupí tiše do ordinace. „Přál jste si, doktore?“

„Pan Novák přijde na infekční. Karanténa.“

„Rozumím. Půjdeme, pane? Šaty vám odnesu.“

„Doktore, proboha!“

„Snad se mi tu nerozpláčete? Chlap jako hora. Jen klid, všechno zas bude dobré. Musíte nám věřit.“

„Když to říkáte vy, pane doktore,“ chytá se nemocný podávaného stébka a pokouší se vstát. Ale vzápětí se mu podlomí kolena a jeho masité popukané rty se roztřesou jako v horečce. „Skvrnitý tyfus, skvrnitý tyfus,“ šeptá si s vytřeštěnými očima a jeho ruka bloudí tápavými pohyby prstů po zpceném čele.

Sestra Vilemína ho obejmě kolem ramen a pomalu ho odvádí jako dítě. „Nesmíte se tomu tak poddávat,“ napomíná ho ještě ve dveřích.

A najednou je ho doktorce Hájkové líto. „Karle, proč lžeš? Nic nebude dobré. Copak dokážeš zázraky bez léků?“ prohodí vyčítavě.

„Pacienti si to o nás někdy myslí,“ pokrčí dr. Vlach rameny. „Nebudu jim to pořád vymlouvat.“

„Snad máš pravdu,“ připustí váhavě Marie. „Jenže je to tak –“

„– trošku šarlatánství, vid’?“ usměje se Karel.

„Kdyby jenom šarlatánství –“

„Hlavu vzhůru, děvče! Snad nám i ty léky nějaký zázrak nadělí.“

„Optimisto.“

Vypadá mladší než na osmadvacet, napadne mu z čista jasna. Proč jsem jí to nikdy neřekl? Aspoň žertem? A proč jsem jí nikdy neřekl, jak je hezká? Copak v nás nacisti udupali už všechno, co bylo lidské a

krásné? „Je jaro, Marie. A brzy už skončí válka,“ prohodí zdánlivě nelogicky. „Jako bys z toho neměla radost, děvče. Co je s tebou?“

„Myslím na Aničku. Na doktorku Jaryškovou, víš? Jestli žije? Když říkal – myslím toho Nováka –, že kupuje šaty po věznicích z Malé pevnosti, tak mi napadlo –“

„Takové myšlenky tě nesmějí napadat,“ přeruší ji rychle. „Musíme doufat.“

„Když ji odvezli z operačního sálu rovnou do Malé pevnosti, myslela jsem, že zešílím.“

„To jsme si mysleli všichni.“

„Kulturträgr!“ zašeptá dr. Hájková nenávistně.

„Tiše!“ Vlach vyhlédne opatrně na chodbu. Z dálky se dívá do oken Říp a na nemocniční zahradě rozkvétají šeříky. „Nejdřív zavolám Prahu, děvenko. Jistě nám poradí a pomohou.“

„Snad,“ souhlasí váhavě Marie. „A snad taky ne –“

„Vizita!“ volá někde v přízemí vrchní sestra.

„Musím ohlásit skvrnivku primáři. Půjdeme?“

Na labském zdymadle za Roudnicí mají návštěvu. Strážný Hora, vrásčitý a kapánek přihrblý stařík, s váčky pod vybledlýma modrýma očima, spravuje polámaný rybářský prut a spokojeně si přitom pokuřuje z krátké zahnědlé faječky. Ty váčky pod očima jsou od říční mlhy – koukáš do těch bílých cárů, oči si namáháš, až ti od té rasoviny

natečou pod očima boule. Ta faječka je zas proto, aby tu mlhu rozháněla. Tak to aspoň říká stařík Hora. Běda, kdo by mu nevěřil.

Jeho hosté – mladý nástrojař Chmela a čtyřicátník Vorel, soustružník – oba z roudnické Mevy, sedí na lavici u okna a zaškrtávají na listu, vytrženém ze školního sešitu, nějaká jména. Oba jsou zamýšlení, vážní. Kamarádi, to není jen tak. Praha dala včera příkazy, aby se Roudnice připravila, každou chvíli může jít do tuhého. Sestavte seznamy spolehlivých lidí, soudruzi, připravte složení revolučního národního výboru! Soustružník Vorel je menší, podsaditý, uvážlivější. Zato Chmela je hr, hrr, nikdo mu není dost dobrý. První dny svobody by chtěl mít jako jarní oblohu bez jediného mráčku.

„To by nesměli být lidi lidmi,“ usmívá se Vorel a upracovanou šlachovitou rukou zaškrtává další jméno.

„Nesouhlasím, Vojto! Slyšíš? Nesouhlasím!“ vybuchne Chmela. „Učitel Vraný lil do dětí němčinu. I do mojí dcerky.“

„Myslíš, že z toho měl radost?“

„Měl – neměl, ale učil ji.“

„A dělal dobře. Rozumět řeči nepřítelů je příkaz doby.“

„Moje řeč,“ přikývne děda Hora. Pak vytáhne faječku z bezzubých úst, vyplivne oknem do Labe nahnědlý paprsek slin a pomalu, rozvláčně promluví: „To já, když jsem sloužil u c. k. pětaticátého regimentu, taky jsem měl u pana lajtnanta Schwarzeho protekci jen proto, že jsem uměl otevřít zobák německy. Herr lajtnant si vždycky myslel – “ Ale co si pan lajtnant myslel, to se už ani Vorel, ani Chmela, nedozvědí. Stařík se zarazí, prudce se nadechne a pak zašeptá:

„Návštěva! Jenom klid, chlapci. To je Jirka. Takhle jsem si vždycky představoval Janošíka,“ navazuje vyprávění až z druhého konce. „Našlapuje jako pardál, člověk by ho pomalu ani neslyšel. A přitom mu do dvou metrů moc nechybí. Vlasy jako havran, a ty jeho holubičí kukadla se dívají tak nevinně do světa –“

„Četnická finta, dědo,“ usmívá se Chmela.

„Já ti dám finta,“ hartusí stařík.

Venku na hrázi zaskřípou kroky, ozve se smluvené zaklepání a do dveří se hrne jako velká voda praporčík Hantych. Hlavu má přikrčenou do límce uniformy, aby si neudělal na čele bouli, a jeho modré oči si pozorně prohlížejí seznamy, které Vorel naoko zakrývá. „Buďte zdraví, chlapci. Copak? Ilegální činnost?“ Ale na odpověď nečeká a obrací se k Horovi. „Dědo, můžete mi po tom vašem kouzelném drátě zavolat Mělník? Ať mi dají spojení s holešovickým přístavem.“

„Jo, to můžu,“ kývne stařík a odšmačká ke skříni na vodní nádobíčko. Pomalu ji otevře a něco v ní chvíli kutí. Najednou zadrnčí zvonek telefonu a děda důležitě hlásí: „Mělník je na drátě.“ Bůhví, proč po všech zdymadlech na Labi zamontovali telefon právě takhle, a zaplatť pámbu za to. Aspoň o něm nacisti nemají ani tušení. Kdopak by v té staré almaře hledal dráty a sluchátka? „Mělničku, dáš mi Holešovice?“ povídá si děda s almarou. A pak chvíli mlčí.

„Stalo se něco, Jirko?“ vyzvídá Vorel.

„Měli byste, hoši, kapku hlídat,“ hubuje praporčík místo odpovědi. „Každý četník se nemusí jmenovat Hantych.“

„Kdo by sem chodil?“ usměje se Chmela.

„Kdo, – kdo-,“ mrzí se Jirka.

„Viděli jsme tě oknem, chlapče,“ ušklíbne se stařík. „Jen nech na hlavě. Já si své hosty ohlídám.“ Ale pak jenom mávne rukou a vyklepe popel z faječky oknem do řeky. „Za chvíli dostaneš tu Prahu, kamaráde.“

„Co chceš hlásit kormidelníkovi?“ zeptá se klidně Vorel.

„Do Terezína přijel Mezinárodní výbor Červeného kříže. Švýcaři.“

„Podívejme!“ hvízdne si Chmela.

„Jak to víš?“ vyslýchá Vorel Jirku.

„Kontroloval jsem na silnici jejich osobní průkazy. Nějaký pan Durand ze Ženevy. Jelo s ním procesí nákladních aut. A taky gestapo.“

„Gestapo vyprovází dneska kdekoho,“ odplivne si stařík Hora.

„Určitě to bude zajímat skupinu doktora Bulína,“ prohodí Vorel vážně. „Červený kříž by mohl hodně ulehčit internovaným.“

„Možná, že už o Švýcarech v Praze vědí,“ míní Jirka.

„I to je možné,“ připustí Vorel, „ale pro jistotu to musíš ohlásit.“

„Právě tak jsem to myslel.“

„Co dělají tvoji svěřenci v doktorské chatě?“ obrací řeč Chmela.

„Co by dělali? Už jsem tam dva dni nebyl,“ přiznává se praporčík. „Včera mi říkal jejich domácí – myslím Karel – doktor Vlach,“ usměje se Jirka, „že mají sto chutí vypravit se do Hněvic.“

„Nabourat Germáncům pár benzínových nádrží, vid’?“ pochvaluje si nástrojař Chmela jeho zprávu. „To by bylo dílo!“

„Ať jsou opatrní,“ připomíná Vorel. „Počítáme s nimi do Roudnice a možná, že i do Terezína.“

„Máš tady Holešovice,“ přihneme se stařík a strká Hantychovi do ruky ohmatané sluchátko.

„Už?“ diví se praporčík. „U vás to jde bleskem, dědo.“

„To víš,“ chechtá se strážný Hora pyšně. „My jsme jako tajná státní linka.“

„Přístav Holešovice?“ volá Jirka. „Mluví zdymadlo číslo sedm – Jirka. U telefonu kormidelník? Výborně! Hlásím, že do Terezína přibyla mise Mezinárodního červeného kříže ze Ženevy. Mohl bys informovat doktora „B“? Ano, ano. Silniční kontrola. Monsieur Durand, dva muži a dívka. Ano, světlovláska. Nemocnici včas uvědomíme. Rozkaz! To jsem rád. Na shledanou.“ Praporčík zavěsí sluchátko a zavře skříň.

„Tak co koukáš? Mluv!“ vybuchne Chmela.

„Ka-ma-rá-di! V Praze to už věděli. A skoro všechno,“ vydechne Hantych. „I o té dívce.“

„Tak to jsme se moc nevyznamenal,“ potřese děda Hora hlavou.

„O jaké dívce?“ vyzvídá Chmela.

„Jak jela s nimi,“ odpoví praporčík vyhýbavě. To tak – prozradit něco Chmelovi a bude si tě dobírat celý týden. „Že jsme se nevyznamenal?“ vyletí najednou na starého. „Náhodou – Kapitán říkal –“

„Co říkal?“ zeptá se klidně Vorel.

„Že je to důležitá zpráva. Možná důležitější, než si myslíme. Potřebovali si ověřit vlastní zjištění, potvrdit své předpoklady. A to jsme udělali.“

„Když to řekne kormidelník, tak to už něco znamená.“ Děda Hora zapuká důležitě z faječky a pak si odkašle. „S tím lajtnantem Schwarzem to bylo tak. Leželi jsme zrovna nad Piavou. Zákopy, marast – kdepak taková fešácká vojna jako dneska.“

„Fešácká, říkáte –? Pěkně děkuju,“ mračí se Hantych.

„Svára volal, že si máme zařídit pravidelný poslech zpráv říšského rozhlasu,“ dodává po chvíli.

„Říšského rozhlasu?“ diví se Chmela. „Ale to by měl poslouchat někdo, kdo umí dobře německy.“

„Třeba já,“ hlásí se rychle stařík, jako by si chtěl praporčíka-Jánošíka usmířit.

„Nebo učitel Vraný,“ navrhne Vorel jakoby nic. „Tady Hora má svou práci. Co říkáš, Františku? Jsi pro?“ obrátí se k Chmelovi. „Nebo máš zase něco proti němčení?“

„Dáte už pokoj, sakramenti,“ hartusí stařík. „Já tedy ustoupím kantorskému, když myslíte. Ale nerad, mládenci, nerad. Poslyš, Jirko,“ ušklíbne se Hora pod vousy a honem převádí řeč na hony daleko, „co ta blondýnka od Červeného kříže? Pěkná?“

2.

U Národního divadla létají nad Vltavou rackové. Vždycky se tu zastaví, když pospíchá ráno na ministerstvo. Postojí na mostě, rozdrobí jim třetinu své skrovné protektorátní svačiny, a když se ručička na pouličních hodinách u kavárny Slávie blíží k půl osmé, začne vyhlížet sedmičku.

Pohladí ještě očima budovu divadla a hlavou mu proběhne nedávný rozhovor s doktorem Maškou. Chodívali spolu do Národního už od studentských let. Nejdřív na bidýlko, pak na první galerku, na balkón, do přízemí, a v posledních letech si mohli dovolit tu a tam i lóži, – Karel pracoval ve Státním zdravotním ústavu, on na ministerstvu – fandili společně Smetanovi, Dvořákovi, Blodkovi, Janáčkově – a pak byl najednou všemu konec. V září 1944 zavřeli nacisti divadla po celé říši, i v Čechách, orchestr Národního divadla nasadili do válečného průmyslu k Junkersovi, sbor do Českomoravské a členy opery k Boschovi. Räder müssen für den Sieg rollen. Vše pro vítězství říše. I soprán, tenor a basbaryton... Los! Asi před měsícem se s Karlem potkali na nábřeží. Ale nemohl ho ani poznat, jak byl pohněvaný a vzteklý. Sotva kdo by v něm hledal klidného, vyrovnaného lékaře-výzkumníka ze Státního zdravotního ústavu, který si hraje s morčaty a piplá se s kulturami a suspenzemi bakterií a bakteriofágů. Až po chvíli se dozvěděl, co se stalo. Maškovi se podařilo při nějakém cvičném leteckém poplachu dostat do budovy milovaného Národního divadla a málem by se byl rozplakal nad tou

spouští. V hledišti se celou zimu netopilo, mráz a vlhko tu nadrobily své. Omítka opadává, ozdobné zlacení a sádrová štukatura se odchlípují, samet a plyš na sedadlech bobtnají mokrem a všechno plesniví a páchne ztuchlinou... „Národní divadlo už nikdy nebude takové, jako bývalo,“ povzdechl si tiše a zadíval se podmračeně přes řeku k Hradčanům, nad nimiž vlála vlajka s hákovým křížem jako černý pokroucený spár, topící se ve vlastní krvi.

„Človče, Karle –“ nejraději by ho byl popadl za ramena a zatřásl s ním, „tak málo si věříš? Tak málo věříš svým? Copak jsi už zapomněl na podzim 1938? Na Libuši? Zpívala ji Podvalová –“

„V tom to není,“ zavrtěl hlavou. „Právě proto, že jsem nezapomněl! A nikdy nezapomenu. Jednou se už náš národ musí naučit nezapomínat. A neodpouštět. Pak každému zajde chuť zavírat naše Národní divadlo a naše vysoké školy, nasazovat zpěváky a herce do válečného průmyslu, posílat dělníky a studenty do koncentráků a hnát nejlepší lidi národa do plynu a pod sekeru...“

Ne, nepoznával Karla – toho mírného a ušlechtilého humanistu, který by byl neublížil ani kuřeti. Stačila chvíle v potupeném a zpustošeném Národním divadle, a jak se změnil! Kdyby byl tenkrát věděl, že ministr Moravec dá za dva tři týdny příkaz divadla znovu otevřít, aby při pohledu na ozářené jeviště Češi zapomněli, co se děje na jevišti válečném, že se tam schyluje k závěrečné katarzi (a katastrofě!), k neslavnému konci Herrenvolku! Ale nic takového nemohl tehdy tušit ani ve snu. A tak prochodili s Maškou po nábřeží v dešti skoro dvě hodiny, probrali a prodebatovali spolu plány české lékařské akce do všech podrobností, přišel – samozřejmě – pozdě na

ministerstvo a vrátný se na něho ze své lóže spiklenecky usklíbl: „Pan rada dneska nějak zaspal. Mám tu něco pro zdravotnický odbor.“

„Ano?“ zeptal se bez zájmu.

Ale vrátný se k němu naklonil a zašeptal: „Pan ministr Bienert nařídil půjčovat „Z“ odboru své osobní auto. Straší mu v mozku konec války.“

Mimoděk se usmál. „Myslíte?“

Od té doby se s Maškou neviděli. Občas si zatelefonovali, prohodili několik vět o zdraví a o počasí a dost. Gestapo už odposlouchávalo pomalu každý telefon.

Sláva! Tamhle jede sedmička!

„Einsteigen, bitte! Pospěšte si! Nasedat!“ hartusí průvodčí.

Ne, dneska nezaspí. A i kdyby – v kanceláři není stejně do čeho píchnout. Na protektorátní lejstra už kdekdo kašle a tu hlavní – jinou práci – dělají až po nocích.

Když vstoupil do kanceláře, ovanulo ho příjemné teplo.

Na vládní úřady ještě pořád zbude nějaká ta lopatka uhlí, pomyslil si s vyčítavým uspokojením a pohodlně se zabořil do kožené lenošky za stolem. Pošta, až na nějaké zbytečné oběžníky, žádná – jen tady, ale to je opravdu zajímavá zpráva, prolétlo mu hlavou, když začal studovat čtvrtku papíru s německým několikařádkovým textem, opatřenou razítky „Tajné!“, „Přísně důvěrné!“ a „Jen pro vnitřní potřebu ministerstva!“ Úřad předsedy vlády sděluje, že se souhlasem pana státního ministra začal minulý týden pracovat v Terezíně Mezinárodní výbor Červeného kříže ze Ženevy. Jeho úkoly vyplývají z mezinárodní Ženevské konvence. Závorka, neutralizace a likvidace,

rozuměj: postupná likvidace ghetta, závorka, uzavřeno. Představiteli mise, monsieur Paulu Durandovi má vyjít ministerstvo vnitra i ostatní příslušné orgány podle možností vstříc. Ještě jedno razítko a podpis. Tak už je to tady! Tanec začíná. Musí to říci večer soudruhům. A měl by zavolat do Státního zdravotního ústavu Maškovi, jestli by nešlo nějak sladit českou lékařskou pomocnou akci s činností Mezinárodního červeného kříže. Pan Durand bude jistě rozumný člověk. Jako všichni Švýcaři a neutrálové. Ale co tam, to tam. Hýbeme se, sláva! Už chtěl vytočit číslo zdravotního ústavu, ale vtom mu napadlo, že doktora Mašku by stejně nestihl. Běhá hned zrána po laboratořích. Až tak po desáté. A pak – musel by mluvit jen v nápovědích. Nevadí, počkáme, promyslíme si celou záležitost. Zabořil se ještě hlouběji do klubovky a z dolní zásuvky psacího stolu vytáhl rozečtenou detektivku. S paní Agathou Christie a s jejím čilým Herculem Poirotem utíká úřední doba dost snesitelně. Vysunul záložku, obrátil zvědavě triadvacátou stránku „Vraždy na golfovém hřišti“, – a vtom zazvonil telefon. Hrom aby do toho! V prvním okamžiku chtěl vyvěsit sluchátko, ale pak mu to přece jen nedalo, sluchátko zdvihl a otráveně zabručel: „Doktor Smutný.“

„Volá meziměstská, pane zdravotní rado. Roudnice, všeobecná nemocnice,“ ozval se uctivý hlas manipulanky z domácí ústředny. „Mám vás spojit?“

Copak mi asi Roudničáci chtějí? Tam je primář Košek, ne? Aby se tak něco semlelo. Mají tam moc blízko Terezín a Malou pevnost. Stačí nějaká maličkost a mohlo by to ohrozit celou lékařskou akci. „Že prosím,“ zavolá do telefonu. Tak mluďte, lidi!

„Státní hovor, státní hovor! Přepínám!“

„Roudnice?“

„Všeobecná veřejná nemocnice v Roudnici nad Labem. U telefonu sekundární lékař doktor Vlach.“

Vlach, - Vlach – Už si vzpomínám. Dvojskif, a nepokojná duše. V třicátém osmém roce měl nějakou partyzánštinu. Ale proč nemluví Košek? „Co máte na srdci, pane kolego?“

„Na interním oddělení naší nemocnice byl zjištěn případ skvrnitého tyfu. Nemocný je podomním obchodníkem. Hrozí vážné nebezpečí nákazy. Prosím o další instrukce.“

A sakra! To nám ještě chybělo. „Zjistili jste pravděpodobné ohnisko nákazy?“

„Koncentrační tábor – Malá pevnost Terezín. Nemocný odtud vykupoval zásilky zavšiveného šatstva.“

„Mlčte! To je přece nesmysl! Nemáte rozum, doktore!“ Neřvi na lidi, člověče! Copak za to může? Neměl ses tak hloupě ptát. Jestli nás tak odposlouchává gestapo...

„Hlásím jen zjištěné skutečnosti.“

Chlapík. Ani ministerská bouřka ho nevyvede z míry. „Rozumím. Nic vám nevytýkám. Naopak.“

„Pan primář Košek mě pověřil, abych žádal o instrukce. Odvolali ho k operaci.“ Proto. Košek by se nevyhýbal nepříjemnostem. „Pozdravujte ho, kolego. A nyní k věci. Učiňte příslušná místní zdravotní opatření. Postarejte se o odvšivovací akci. Léky vám pošleme. Jinak – vyčkejte na další směrnice. Ostatní zařízení ministerstvo samo. Děkuji vám, doktore. Na shledanou.“

„Na shledanou, pane rado.“

„Mluvíte? Achtung, Achtung! Ministerstvo vnitra. Konec -“

Nebyl jsem moc strohý? A úřední? Aby si pak v roudnickém špitále nepovídali o ministerském majestátu. Ale ne, tam budou mít jiné starosti. Zatraceně! A my nahoře je nemáme? Co teď? Musím za Maškou. A hned! Zamknout psací stůl, „Vraždu na golfovém hřišti“ uložíme do aktovky a můžeme jít. „Kdyby mě někdo hledal – budu asi hodinku nebo dvě ve Státním zdravotním ústavu,“ zavolá pootvřenými dveřmi do vedlejší kanceláře. Hlavně, aby mi jela sedmička.

Řada laboratoří, mikroskopy, séra všemožných prapodivných jmen, kultury a pokusná morčata, oddělení výzkumu infekčních nemocí, oddělení vzdušných nákaz, oddělení infekcí přenášených hmyzem a oddělení zoonos, oddělení, které bojuje proti očekávaným válečným epidemiím a pandemiím – to je Státní – vlastně – protektorátní zdravotní ústav.

Dole u vchodu stojí podmračený a nasupený esesák s automatem v ruce a hlídá. Soukmenovci mají strach, aby na ně ti zatracení Češi neposlali z laboratoří ústavu mor nebo cholera a nesvedli to pak na válku. Prostě švejkovina. Čestně a hrdinsky bojovat – to nedovedou.

Doktor Maška pobíhá v bílém plášti po chodbách ústavu a má plnou hlavu starostí. Jeho vysoké čelo se občas svažuje a varhánkami vrásek, moudré, věčně zamyšlené oči se zachmuří.

Ještě štěstí, že celkový plán protiepidemické práce je už hotov, že připravili českou pomocnou lékařskou akci do posledních podrobností. Zprávy spojeneckých vojsk o osvobození Bergen-Belsenu jsou strašné, ale byly by ještě strašnější, kdyby je zastihly s prázdnýma rukama. Dostatek léků, šatstva a prádla nejen že umožní první pomoc osvobozeným vězňům z koncentračních táborů, ale zamezí i zavlečení nálezů mezi ostatní obyvatelstvo. Epidemie španělky se po téhle válce opakovat nebude. Takový je příkaz ilegálního ÚV, České národní rady a skupiny doktora Bulína, takový je příkaz svědomí lékaře a člověka. Dostanete, přátelé, všechny prostředky, které jsou po ruce, všechny lidi, které budeme moci postrádat – ale jedno nám musíte zaručit: že člověk už nebude zbytečně umírat v nějaké zákeřné poválečné epidemii. Tak nějak mu to vyřizoval doktor Bulín od členů ilegálního ÚV KSČ, když začali rozbíhat zdravotnickou akci, a tak nějak si to slíbili lékaři a zdravotníci sami mezi sebou. Teď šlo jen o to slib dodržet. Ach, to prožluklé slůvko „jen“! Na kolika lidech, na jejich dobré nebo zlé vůli, na jejich inteligenci nebo zbednělosti, na jejich zdravém rozumu, na jejich únavě, energii, nebo lhostejnosti, kterou živila nekonečná válka a kterou ne a ne vyhodit ze sedla ani blížící se, vytoužený mír. Ta strašlivá tupá beznaděj, která sedala na srdce, na mozek a na nervy jako zákeřný mlhavý přízrak, byla pořád ještě tady, stála po boku nacistů, bojovala za ně... Jak těžko se proti ní zápasilo. Kolik nekonečných večerů a nocí proseděli a prodebatovali s kolegy, než začal plán lékařské akce dostávat konkrétní podobu. Kolik schopných a obětavých lidí museli přesvědčit o reálnosti akce, kolik propočtů

museli udělat, kolik seznamů vypracovat, kolik statistik prostudovat! Kolik zásob prádla, šatstva a mýdla bylo nutno shromáždit a uskladnit, kolik ampulí sér, kolik metráků a tun léků a nepostradatelného prášku proti hmyzu bylo třeba „vyšetřit“! Číslice dosahovaly astronomických výšek. Museli sestavit i komplexní lékařské skupiny, složené z kliniků, internistů, infekcionistů, pediatriů, okulistů a epidemiologů, s příslušným počtem pomocného zdravotního personálu, i menší skupiny, složené z internistů, infekcionistů, dvou tří laborantů a sester; bylo třeba promyslet a připravit transporty osob pro blížící se repatriaci – ať už z koncentračních táborů nebo z táborů pracovních, z Todtovy organizace či z Luftschutzu. Nic nesmělo být ponecháno náhodě. Jednotlivec, který by se vrátil sám o své vůli, aniž by prošel lékařskou kontrolou, ohrožoval nejen sám sebe a své nejdražší, ale i celý osvobozený národ. A bylo třeba připravit pro první chvíli možnosti hromadného ubytování a aspoň to nejnutnější materiální vybavení se sprchami a s jinými základními prostředky hydroterapie, bylo třeba vybudovat záchytné zdravotnické stanice na větších nádražích, připravit lékařský doprovod pro každý transportní vlak, určit přibližný počet izolačních vagónů. I zdravotnický personál bylo nutno vybavit prádlem, šatstvem, nástroji, některé jeho členy bylo třeba znovu instruovat, aby si věděli rady v nezvyklých podmínkách protiepidemické práce. A bylo třeba vybrat i schopné pracovníky zdravotnické osvěty, kteří by dokázali bez zbytečného rozčilování argumentovat, vysvětlovat a přesvědčovat o naprosté nutnosti lékařského vyšetření a někdy i karantény – vždyť člověk, kterému po dlouhých letech věznění kyne svoboda, už nechce ztratit ani

minutu... Ach, co všechno bylo třeba udělat! A bylo třeba to udělat co nejdříve, co nejpřesněji a co nejlépe, protože na každé maličkosti závisel lidský život. A bylo třeba to udělat potají, v ilegalitě, aby úřady hroutící se německé mašinerie neměly ani tušení, co se chystá. Každá organizovaná akce Čechů jim byla a priori podezřelá, v každé akci věřily podzemní odboj a zradu. A za „zradu“ velkoněmecké říše se pořád ještě platilo smrtí...

Doktor Maška sestoupí po schodišti k laboratoři číslo 3. Asi před hodinou přivezli z nemocnice v Hradci Králové na padesát vzorků krve od nemocných vězňů, kteří pracují v Račicích na stavbě letiště. Je tu důvodné podezření na skvrnitý tyfus, prosíme o laboratorní vyšetření. Pro informaci ještě sdělení, že tito nemocní přišli do Račic před několika dny z Malé pevnosti v Terezíně. Tolik původní zpráva. Panebože, skvrnitý tyf – typhus exanthematicus! Epidemie první válečné chřipky ve dvaatřicátém mu náhle připadá jako spalničky vedle zánětu plic nebo spály. Kdyby tu tak měli penicilin, jak o něm bájí zahraniční rozhlas. Spojenci prý s ním dělají hotová kouzla. Pravda, my máme svůj frágnerovský mykoin BF 510, ale je ho tak málo, strašně málo. Snad to přece jen nebude skvrnivka. Osud by nás neměl takhle zaskočit. Celých šest let se úspěšně rvali s kdejakou nemocí, která ohrožovala zesláblé a válkou vyčerpané obyvatelstvo Čech a Moravy! – a teď, když se Rusové spojili na Labi u Torgavy s Američany, kdy můžeš do týdne, nejvýš do čtrnácti dnů čekat konec, – teď by mělo dojít k tak nepředstavitelné katastrofě? Podávat takové hlášení soudruhům z ÚV a z České národní rady, – to by radši, – na mou duši –

„Na co vlastně myslíš, člověče?“ zahromuje dr. Smutný místo pozdravu, ale přátelský pohled jeho slovansky modrých očí i široký úsměv v kulaťoučkém obličejí ho usvědčují, že to tak zle nemyslí a že je rád, že svého kamaráda ze studií zastihl. „Najít doktora Mašku? Nevím, nevím,“ pokrčil rameny mladičkový medik, když se ho na chodbě vyptával. „U sebe rozhodně není. Snad v laboratořích.“ A už utíkal po schodech do druhého patra, až se za ním bílé šosy jeho pracovního pláště rozevlály jako křídla ve větru. Mít tak tvoje plíce, kamaráde. Taky jsme tak běhávali, ale teď, když nám narostlo ministerské bříško – totiž – narostlo jen mně. Maška je pořád tak štíhlý, jako býval, když jsme před léty na hřišti Vysokoškolského sportu trénovali kolečka a s klukovskou žárlivostí si pak vyčítali, kdo jich uběhl víc. Tenkrát šlo o mnoho, pánové. Dívala se na nás jedna medička – Helena – a asi z nás měla ukrutnou psinu. Ale s vítězem šla večer do Národního; poražený po nich jen závistivě pošilhával. Po promoci se pak samozřejmě provdala za Karla. Ani jsem se jí nedivil. Kdepak já... Tak vy říkáte – v laboratořích? To bude někde tady, že? Okamžik, co jsem to chtěl? „Dívám se na tebe už hezkou chvíli,“ zavrtí nespokojeně hlavou, „stojíš tu a držíš kliku u dveří, jako by ses ji bál stisknout.“

„Taky že se bojím,“ odsekne dr. Maška a potřese mu pravicí. To se Pepkovi Smutnému podobá – někoho zčistajasna přepadnout, a ještě si ho dobírat. „Vy máte u vás na ministerstvu časy, když se můžeš flákat dopoledne po Praze.“

„Nesu ti novinu. A nechtěl jsem telefonovat.“

„Že se Rusové setkali s Američany? To je stará historie, Pepičku.“

„Samá voda.“

„Tak co? Že máme v Košicích vládu?“

„Nech mě laskavě domluvit, ano?“

„Prosím. Čekám.“

„Do Terezína odjel Mezinárodní výbor Červeného kříže.“

„Vím. Monsieur Durand. Naši mě už informovali.“

„Dobrá zpráva, co?“

„Snad. Uvidíme,“ prohodí Maška zamysleně. „A to je všechno?“

„Bohužel ne. Telefonovali mi z nemocnice v Roudnici. Sekundář dr. Vlach. Mají tam případ skvrnivky. Terezín, malá pevnost, chápeš?“

„Co? Opakuj mi to ještě jednou!“ zarazí se Maška. A náhle – chtěj nechtěj – musí si znovu vzpomenout na padesát vzorků krve, které přivezli z Hradce Králové. Původ? Věžňové, Malá pevnost. Asi jsem se utěšoval marně...

„Říkám to docela jasně. Skvrnivka. Typhus exanthematicus. Museli jste jim přece dělat Weil-Felixe,“ diví se Smutný.

„Já ne. Asi to dělali dole v laboratoři.“

„Co je s tebou, Karle?“

„Počkej. Kdo je to doktor Vlach? Kolik je mu let, Pepku? Ví, co mluví?“

„Řekl bych, že ví. V třicátém osmém roce vodil několik ruských expertů po vojenských nemocnicích v severních Čechách. Goebbelsova propaganda z toho usoudila, že jsme mateřskou letadlovou lodí rudých, a dr. Vlach za to dostal po Mnichově služební důtku. Prý partyzánština. Je mu něco přes třicet.“

„V pořádku,“ zamyslí se dr. Maška. „Počkáš minutku v mé pracovně?“

„Ty už se nebojíš té kliky?“ ušklíbne se dr. Smutný.

„Víc než předtím.“

„Čert aby ti rozuměl.“

„Nebruč, Pepku. Nejde jen o Roudnici, chápeš? I v Hradci Králové mají podezření na skvrnivku. Za chvíli jsem zpátky. Vzal bych tě dovnitř, ale máme tu anděla strážce.“ Maška významně pohodí hlavou k oknu.

Venku před vchodem se prochází hlídka SS. Chlapa už asi omrzelo stát na jednom místě.

Jak dlouho budu na tebe ještě čekat, Karle? V pracovně doktora Mašky je ticho, klid. Ale Pepek Smutný by to nervózní, rozjitřené ticho s radostí vyměnil za několik slov jistoty. Každou chvíli se přece musí vrátit. Trčí v té zatracené laboratoři už půl hodiny.

Sláva! Tady jsme! „Tak co je, Karle? Mluv! Je to pravda?“

Dr. Maška unaveně přikývne. „Bohužel. Vyšetření všech vzorků krve, až na několik případů, ukázalo Weil-Felixovu reakci. Podezření královéhradeckých lékařů se potvrdilo.“

„A Roudnice?“

„Totéž. Z laboratoře mi zapomněli poslat hlášení.“

„Zatraceně!“

„Rickettsia prowazeki,“ říká si pro sebe zamyšleně dr. Maška, „žije ve střevním traktu šatní vši – a když tě taková nevinná potvůrka navštíví, stačí se poškrábat nebo veš rozmáčknout na kůži a za pár dní máš nový případ skvrnitého tyfu.“

„Hezké vyhlídky,“ přikývne dr. Smutný. „Co budeme dělat?“

„Zavedeme ochranné očkování zdravotníků i ohrožených skupin obyvatelstva. Nějaké Coxovy vakcíny máme a další si vyrobíme –“

„Nemůžeš očkovat celé Roudnicko, Královéhradecko a Litoměřicko,“ namítne Smutný.

„Bohužel,“ povzdechne si dr. Maška. „Proti bakteriím se dá zasáhnout poměrně snadno, ale proti rickettsiím a virům – za stávající situace,“ pokrčí výmluvně rameny. „Na štěstí máme dost vody, čistého prádla, mýdla, prášku proti hmyzu i chloramfenikolu.“

„Aspoň něco.“

„Především musíme podat zprávu České národní radě, soudruhům z ÚV a doktoru Bulínovi.“

„A pak zavolat velitelství Malé pevnosti v Terezíně. Musí přece, k sakru, vědět, co se děje.“

„Možná, že to ví až moc dobře.“

„To nemyslíš vážně, Karle. V Čechách je přece spousta Němců, ustupující armády, vystěhovalci z Besarábie.“

„Spousta Němců bylo i v Polsku. A přece se nacisti pokoušeli brzdit postup Sovětské armády tím, že v místech, kde museli ustoupit, zanechávali desetitisíce nemocných skvrnivkou.“

„Něco na tom je,“ souhlasí váhavě Smutný. „Na meziministerské poradě přiznal nedávno sám dr. Lange, šéfarzt z „Gesundheitskammer

für Böhmen und Mähren“, že na Východě zuřily ještě loni velké epidemie skvrnitého tyfu. Chlap se při tom vypravování tvářil tak záhadně, jako by nám prozrazoval nejnovější poznatky o nějaké Hitlerové tajné zbraňi.“

„Však to tajná zbraň byla – jenže nezasáhla do boje,“ prohodí Maška zamýšleně. „V roce 1489 vyhubila skvrnivka ve vojsku Ferdinanda II. Aragonského při obléhání Granady 17 000 vojáků. V roce 1589 obléhali Francouzi Neapol. Zdálo se – už už zvítězí, když 30 000 vojáků onemocnělo skvrnitým tyfem. Neúspěch napoleonského tažení do Ruska v roce 1812 poznamenalo půl miliónu nemocných tyfem. A za první světové války zahynulo jenom v Bosně a Hercegovině v roce 1914 a 1915 na 150 000 vojáků. Skvrnivkou onemocnělo i 400 lékařů. 126 z nich zemřelo.“

„Děkuji za přednášku,“ řekne suše dr. Smutný a otře si kapesníkem zpoceně čelo. Letos začíná být už v dubnu nepěkné horko.

„To ještě není všechno,“ pokračuje Maška. „Skvrnitý tyfus a jeho zákeřné příbuzenstvo zabil i oba své objevitele. Za první světové války zemřel na nákazu objevitel skvrnitě horečky Skalistých hor, americký vědec H. T. Rickettsa, v rakouském vojenském lazaretu podlehl skvrnivce zakladatel vědeckého boje proti ní, rakouský badatel Stanislav Prowazek, jen tak mimochodem – rodák z Jindřichova Hradce. Od té doby se původce skvrnitého tyfu nazývá Rickettsia prowazeki... Ale, abych se vrátil na východní frontu. Sověští epidemiologové si se skvrnivkou brzy poradili. A postup Rusů nacisti nezdrželi ani o minutu. Horší to bude u nás.“

„V každém případě musíme podniknout všechna protiopatření. Zavolám Terezín a zkusím panstvo trochu postrašit.“

„Z výše svého ministerského majestátu, vid’?“ ušklíbne se Maška.

„A ty budeš informovat doktora Bulína. Hlavně, jaké akce by radili dál?“

„Dobře – domluveno. Nejideálnější by bylo dostat se do Malé pevnosti –“

„– a vyhlásit tam karanténu, že? Bylo, Karle, kdyby –“

„Já vím.“

„Snad to udělají Švýcaři. Mezinárodní červený kříž.“

„Snad,“ přikývne Maška. Ale zdá se, jako by tomu sám nevěřil. Jeho moudré přemýšlivé oči jsou přeplněny starostmi.

„Stejně si zjistím průkaz protilátek v krvi královéhradeckých vězňů ještě aglutinací a vazbou komplementů.“

„Proč? Copak ještě pořád doufáš, že to nebude skvrnivka?“

diví se Smutný. „Pokud vím, Weil-Felixova reakce ještě nikdy nezklamala.“

„Asi budeš mít pravdu,“ přikývne dr. Maška a provinile se usměje. „Člověk se chytá i stébla, vid’?“

„Kdybych neseděl na ministerstvu, ale pracoval v mikrobiologii a epidemiologii jako pořádný doktor, chytal bych se stébla taky,“ zavrčí doktor Smutný a upřímně, chlapsky poplácá přítele po ramenu. „Tak se měj hezky.“

„Na shledanou, Pepku.“

Seběhl dolů po schodech. Karel už jistě sedí u laboratorního stolu nad suspensí rickettsií a chystá se k vazbě komplementu, nebo

k aglutinaci, dost možná, že uvažuje nad precipitací rozpuštěného antigenu a okolo stojí několik mladých laborantů – mediků, kteří měli po sedmnáctém listopadu štěstí, že se jim podařilo získat zaměstnání v ústavu, a ti všichni tiše a s napětím pozorují, jaká kouzla provádí jejich mistr. A dost možná, že už vybírá pinzetou kuřecí zárodky z vajíčka a myslí při tom na ochranné očkování Coxovou vakcínou. Musíme jí získat co největší množství pomnožením v žloutkových vacích kuřecích embryí. Potřebujeme na to ovšem čas, mládenci. A pozor! – každého očkovaného se zeptat na případnou přecitlivělost proti vaječným proteinům. Nadechl se svěžího jarního vzduchu a rázně vykročil k tramvaji. Ne, teď mu už břicho nevadilo. Jako by omládl tou strašlivou hrozbou a nebezpečím. Někdy, na mou duši, Karlovi tu jeho vzrušující a přímo tvůrčí práci záviděl. Ve srovnání s jejich šedivou kancelářskou lopotou to bylo často hotové dobrodružství.

Teď už nebyl čas myslet na racka a na jarní Vltavu. Rozečtenou detektivku sice vytáhl v tramvaji z aktovky, rozložil si ji na klíně, ale nečetl. Co mu teď záleželo na smyšlené vraždě nějakého pana Renaulda? Vždyť nacisti a skvrnitý tyfus vraždili lidi po stovkách a po tisících! Místo záhad kolem líbezné a šibalské Popelky se vyrojily jiné záhady – nebezpečnější a životnější.

Sotva zavřel dveře své kanceláře, zavolal na ústřednu, aby mu dali, ale sofort! – Terezín, velitelství Malé pevnosti. Manipulantka něco ustrašeně namítala, ale on ji stroze přerušil: „Jde o státní hovor, rozumíte?“ Za necelých deset minut dostal spojení. V sluchátku to zapraskalo jakoby ozvěnou vzdálených výstřelů, a pak se ozval

chraplavý mužský hlas: „Polizeigefängnis Theresienstadt. Kommandantur.“

„Velitel Malé pevnosti?“ snažil se mluvit rázně.

„Ja, persönlich,“ poznamenal chraplavý hlas nedbale. „Was ist? Kdo volá?“

„Ministerstvo vnitra, Praha. Z příkazu protektorátní vlády žádám o okamžitou zprávu, zda nebyl zjištěn mezi vašimi internovanými skvrnitý tyfus. Zdejšímu úřadu bylo hlášeno...“

„Was?“ zarachotilo to v sluchátku. „Flecktyphus? Ausgeschlossen!“

Zavěsil – darebák! To tedy znamená, že v Terezíně skvrnivku mají a – vědí o tom! Typhus exanthematicus - Rickettsia prowazeki. Zatraceně. Za-tra-ce-ně!

3.

Když císař Josef II. položil dne 10. října 1780 základní kámen nové mocné pevnosti, která měla hájit přístup do Čech proti válečnému a nepokojnému sousedu ze severu, pruskému králi Bedřichu II. – netušil ani ve snu, jak účelně a moudře využijí jeho pevnosti potomci.

Neuplynulo ani sto šedesát pět let a v načervenalých cihlových zdech, které byly zvyklé vídat c. k. rakouské infanteristy v našedlých uniformách a československé pěšáky v barvě khaki, se objevila nová uniforma: měla černobílé svislé pruhy; v Malé pevnosti ji nosili političtí vězňové a v blízkém terezínském ghettu židé. Místo ní bylo – jak se válka chýlila ke konci – stále častěji dovoleno nosit roztrhané hadry a cáry...

„Moji heftlinkové si na parádu nepotrpí. Ja, ja – to je výchovou,“ říkával Jöckel samolibě, vyhlížeje oknem z kanceláře velitele Malé pevnosti na první nádvoří.

I dneska seděl u svého psacího stolu a vyhlížel na dvůr, kde několik kápů prohánělo hlouček vychrtlých a otrhaných ubožáků. Ale dnes hauptsturmführer SS Heinrich Jöckel na uniformy svých heftlinků nemyslí. Má jiné starosti. Ti zatracení Češi to vyčmouchali. Verfluchte Saubande, vířily mu mozkem nadávky. Náhle odstrčil loktem telefon, pohoupl se v kolenou a z čista jasna se rozchechtal.

Jeho zástupce, vězeňský hlavní strážmistr Schmidt, znepokojeně vzhlédl od psacího stolu a jeho malá prasečí očka se číhavě přivřela.

Už zase ten smích, pomyslí si ustaraně a pak se nejistě zeptal: „Was ist? Něco nového?“

„Už to prasklo!“

„Co?“ ulekne se Schmidt. Že pořád ještě dělá zástupce velitele, ačkoli říšská komandantura Sicherheitspolizei už v březnu jmenovala toho nováčka setníka Kleina na jeho místo? To tak – Chorvati nám budou poroučet! „Was, bitte?“ opakuje s obavami.

„Fleckfieber,“ prohodí Jöckel naoko ledabyle a vztekle šlehne očima po Schmidtovi. Ta dubová hlava stejně nepochopí, co mu říká.

„Opravdu?“ poznamená Schmidt, jen aby něco řekl. A ani se nesnaží zakrýt, jak se mu ulevilo. Jen když to není nic s Kleinem.

„Ja, ja, kamerad. Praha to vyčmuchala,“ ušklíbne se velitel Malé pevnosti a opovržlivě, ale i s jistým znepokojením, ohrne své úzké, tenké kruté rty.

„Praha – to je toho,“ myslí si hauptwachmeister Schmidt.

„Kdo – Praha?“

„Protektorátní ministerstvo vnitra. Ti zatracení Češi,“ zakleje Heinrich Jöckel a rozvalí se do židle.

Schmidt někdy reaguje jako vnímavý slídící pes. Vytuší v hlase svého pána znepokojení a nejistotu a rázem zavětrí. „Co budeme dělat?“

„Co budeme dělat?“ opakuje hauptsturmführer SS táhlým, nebezpečným hlasem. A zase se tak divně rozchechtá. Náhle vyskočí ze židle, přistoupí po špičkách k Schmidtovi a chraptivě mu zašeptá do ucha: „Dáme heftlinkům svobodu! Na – co koukáš?“

„Svobodu?“

„Natürlich.“

„A všem?“ Schmidt se lítostivě podívá na seznamy vězňů, které leží v úhledných kartotékových krabicích na psacím stole, jako by se s nimi měl už už rozloučit.

„Ty jsi se zbláznil!“ vyštěkne Píďa-Jöckel a vztekle si odplivne.

Všichni v Malé pevnosti vědí, že mu heftlinkové říkají Píďa, jenom on sám to neví, ušklibne se v duchu strážmistr a rázně srazí vsedě podpatky: „Podle rozkazu!“

„Ale kamerad, - koho by pak chlapci stříleli?“ zabručí Jöckel smířlivě.

„Rozumím,“ vzhledne Schmidt s náhlým obdivem.

„Na, endlich. Konečně.“

Jestlipak je to pravda, napadne strážmistřovi zčistajasna, že jejich šéf – když vedl v devětatřicátém internační tábor ve Skrochovicích ve Slezsku, - nechával při ranním cvičení tahat trestance těžký betonový válec přes jiné ležící heftitky? A to se psal, prosím, teprve rok 1939! Pak není divu, že si Jöckla vyžádali sám Rosenberg i Freiherr von Neurath jako svého osobního strážce, když v březnu roku 1940 navštívili v Praze operu českého Národního divadla. Kdo jiný by je mohl před tou zákeřnou českou bandou chránit? Ja, ja – takhle se dělá kariéra. Selbstverständlich, to jsme už nebyli ve Slezsku, kde lišky dávají dobrou noc, ale v Praze u Schutzdienst. A z Prahy pak už byl jenom krůček do Terezína, do království Kleine Festung. Jaká to byla tehdy nádherná doba! Německý wehrmacht vítězil na všech frontách a bunkry i společné cely pevnosti se plnily heftlinky do posledního místečka. Ne, ne, tady nemůžeme chodit v lakýrkách a ve špatně

padnoucím smokingu, jako tenkrát po boku říšského protektora v lóži Národního divadla, tady si musí člověk obléknout esesáckou uniformu, about pořádné holínky a pistoli, místo v zadní kapse smokingových kalhot vystrčit pěkně heftlinkům na oči, aby věděli, že rána do týla může padnout každou chvíli. A najednou jako by mu něco zavrtalo v mozku. Nedá a nedá mu to, musí se zeptat: „Jenže – komu dáme potom svobodu, když budeme vězně dál střílet?“

„Donnerwetter! Jak se můžeš tak pitomě ptát?“ rozčílí se Jöckel. „Setník Klein by to dávno pochopil.“ A takovému by málem prozradil tajné plány nejvyšších míst. Bůhví, proč ho pořád nechává na místě zástupce velitele pevnosti, dostal přece jasné instrukce, kdo ho má zastupovat. Ale takový on už je. Bojové kamarádství druhů ve zbrani je pro něho nejvyšším zákonem. A tamten je přece jenom Chorvat, i když má německé jméno. Um Gottes willen! Musí to nějak dát do pořádku. Ale na to teď zatím není čas. „Okamžitě poslat do Litoměřic zprávu pro policejního lékaře doktora Rennera. Ať se zítra ráno v půl čtvrté hlásí na krankenrevieru. Rozuměls?“ nařídí příkře.

„Rozkaz!“

„Apel je zítra ve čtyři ráno. Na nádraží ať přistaví železničáři osobní vagón pro propuštěné vězně! Nástup do vlaku v 9,00. Odjezd – směr Praha. Odchod!“

„Zum Befehl!“ Hauptwachmeister Schmidt srazí podpatky v přísném pozoru. Tentokrát už nesedí. Himmelhergott, Píďa ukazuje zuby. Hrajeme si na vojáčky, co? I Kleina mi strká pod nos. Jenže to už není jako v devětatřicátém nebo ve čtyřicátém. Dáblovo království v Malé pevnosti nás naučilo pohodlí. Ztloustli jsme,

změkkyšovatelé. A válka už taky není to, co bývala. Když už pro heftlinky dáváme přistavovat osobní vagóny... Jde to s námi z kopce, kamarádi. Ale zuby nám ještě zůstaly, pomyslí si s tichým uspokojením. Ještě dokážeme pořádně kousnout. Někdo jen heftlinky a někdo heftlinky i toho – verfluchte! – zastupujícího Chorvata! Hauptwachmeister Schmidt srazí ještě jednou řízně podpatky a pak rázným vojáckým krokem odejde. Ne, on ještě nezpohodlněl, nezměkkyšovatel. A nesměje se tak divně...

Lékařská prohlídka pod širým nebem? To si věšte na nos bažantům a ne starým vysloužilým musulmanům. Proč je vyhnali na apel už ve čtyři ráno? Co s nimi chtějí dělat? Co bude dál?

Řady vychrtlých, otrhaných ubožáků stojí před krankenrevierem. Někteří se drží slabostí sotva na nohou, jiní se třesou horečkou a chvějí se zimnicí. Okolo pobíhají esesáci a kápové. Hulákají na trestance, mlátí je klacky a obušky.

Opodál v uctivé vzdálenosti od heftlinků se prochází Jöckel s doktorem Rennerem.

Ještě aby mě tak ti chlapi nakazili, strachuje se Píďa. Čert nikdy nespí.

„Bez krevní zkoušky nemohu odpovědně posoudit, kdo má břišní tyfus a kdo skvrnivku.“

„Nikdo na vás nechce, doktore, abyste posuzoval odpovědně,“ ušklíbne se Jöckel. „Chci jen, abyste ordinoval rychle.“